n.a.v. J. Blaauwendraad, "*De leer tegen het licht : belofte en verbond in Woord en Reformatie*", cop. 2000, Heerenveen : Groen, Met lit. opg, 157 p. ; 21 cm, ISBN 90-5829-183-9

DE LEER TEGEN HET LICHT (1)

"*de Saambinder*" - Donderdag 5 oktober 2000

Een tweede boek

De meeste lezers van ons blad zullen inmiddels wel weten dat dr. ir. J. Blaauwendraad opnieuw een boek heeft geschreven waarin de leer en de prediking binnen de Gereformeerde Gemeenten kritisch worden belicht. Na zijn *Het is ingewikkeld geworden* (1997) verscheen nu *De leer tegen het licht*. Het boekje is verschenen bij Uitgeverij Groen en telt 157 bladzijden. Het bevat een negental hoofdstukken. Hierin geeft de schrijver eerst weer hoe hij de reacties op zijn eerste publicatie heeft ervaren en vat hij nog eens kort samen wat hij er mee heeft willen zeggen. *Het is ingewikkeld geworden* had drie jaar geleden vooral het aanbod van genade en de standen in het geestelijke leven, zoals die beide in de prediking binnen onze gemeenten functioneren tot inhoud. Omdat Blaauwendraad meent dat hij drie jaar geleden een aantal elementen van de geloofsleer niet voldoende aan de orde heeft gesteld, behandelt hij die elementen nu wél. Daarbij gaat het over de vraag of iemand zich voor het op de voorgrond plaatsen van de wedergeboorte – zoals dat in onze gemeenten volgens de schrijver gebeurt – kan beroepen op de Schrift en met name ook op de Dordtse Leerregels. Voorts over de vraag hoe in de Reformatie werd gedacht over verbond, doop en gemeente. Tenslotte vraagt de schrijver aandacht voor de plaats die beloften innemen in de prediking. Deze drie punten worden dan vergeleken met de leer en de prediking binnen ons kerkverband. In een achtste hoofdstuk wil de auteur een doorkijkje geven naar actuele vragen op het gebied van normen, waarden en levensheiliging. En omdat hij zich voor kan stellen dat de lezer aan het eind de draad een beetje is kwijtgeraakt door de veelheid van overwegingen, geeft hij in een slothoofdstuk een samenvatting van hetgeen hij dit keer heeft willen zeggen. Hiermee heb ik een globaal overzicht gegeven van *De leer tegen het licht*. In een zevental artikelen wil ik nu mijn mening over dit boekje geven. Ik weet dat sommigen van mening zijn dat het beter zou zijn erover te zwijgen. Ik acht de dingen die erin aan de orde worden gesteld echt zo fundamenteel en de bezwaren tegen de onder ons gangbare prediking zo ingrijpend dat het niet goed zou zijn het boek onbesproken te laten in ons kerkelijk blad. Sommigen zullen zeven artikelen veel te veel vinden voor *De Saambinder*. Anderen zullen in elke reactie waarin de schrijver van het boek geen bijval krijgt, teleurgesteld zijn. Dat zij dan maar zo. Wat mij betreft zijn er in *De leer tegen het licht* enkele passages die men met instemming kan lezen, andere waarbij men de wenkbrauwen fronst en vele die men met kracht moet afwijzen. In het volgende wil ik toelichten wat ik bedoel. Daarbij zal het grootste deel van het boekje aan de orde komen; we willen de lijn die erdoor loopt, volgen.

Niet open?

In het eerste hoofdstuk gewaagt de schrijver van de vele reacties die zijn eerste publicatie heeft losgemaakt. Er was weerklank. De 'kerkelijke leiders' echter hebben zich in stilzwijgen gehuld. Het gedrag in het 'kerkelijk voorgestoelte' was nogal afwerend en ontkennend. Deze woorden nu roepen direct al vragen op. Kan Blaauwendraad een voorbeeld noemen van één ander boek, dat in een twaalftal artikelen door de preses van de Generale Synode in ons kerkelijk blad werd besproken? Dat kan men toch geen stilzwijgen noemen? Dat die reactie hem tegenviel, is een andere zaak. Overigens: de uitdrukking 'kerkelijke leiders' is niet

gereformeerd. Wij hebben geen leiders: wij hebben kerkelijke vergaderingen en ambtsdragers, aan wie soms een bepaalde taak door de kerk werd toevertrouwd. We moeten geen wereldse begrippen in het kerkelijk leven ingang doen vinden. De schrijver gaat daaraan in mijn ogen wel vaker mank: bijvoorbeeld wanneer hij constateert dat de cultuur van onze kerkelijke kring niet open is (14). Dit wordt mede veroorzaakt – zo meent hij – door de schaarste aan predikanten. Hierdoor gaat men hoog tegen dominees opzien: 'Discussiëren met een dominee doe je niet. En de dominee gaat dat zelf ook vinden. Een open gesprek in het landelijk kerkblad *De Saambinder* over theologische onderwerpen is ondenkbaar…' (15). Nu weet ik niet of broeder Blaauwendraad weet hoe het in de praktijk van het domineesleven toegaat, maar ik heb de indruk dat hij daarover een wat negentiende eeuws gevoelen koestert. Onze predikanten zijn over het algemeen volwassen mensen, die heel wat tegenspraak te incasseren hebben. 'Speldenkussens', zo drukte de oude ouderling Joh. de Kok van Middelburg het eens uit, 'waar iedereen in prikken mag – en ze mogen nooit terugprikken…' Maar zij bekleden wél een ambt. Men kan ook maar niet zeggen wat men wil – althans, dat leert de Schrift. Daarom kan men de 'cultuur' in de kerk niet zomaar vergelijken met die binnen een vakbond, ondernemingsraad of wetenschappelijke faculteit, om maar iets te noemen. *De Saambinder* is een kerkelijk blad, dat geacht wordt leiding te geven, te stichten, opiniërend bezig te zijn en… samen te binden. De redactie wil niet de kant op er een discussieblad van te maken, waar diametraal tegengestelde meningen kunnen worden geventileerd, waaruit de lezer dan zelf maar moet kiezen. Zulke media zijn er genoeg, maar wij kiezen voor een andere koers. Dus een verontrust gemeentelid kan met zijn vragen en zorgen nergens heen? Dat is een andere vraag, waar ik later nog wel iets van hoop te zeggen.

Eenzijdig?

Blaauwendraad heeft er verder moeite mee dat men zijn vorige boekje *eenzijdig* heeft genoemd. Als men dat nu weer zou doen, zou hij dat als een zwaktebod ervaren, zo zei hij in het RD van 14 september j.l. En in zijn nieuwste pennenvrucht merkt hij op: 'Dat is wel vermakelijk. Het (boekje) is ontstaan als een hartenkreet tegen knellende eenzijdigheid in de prediking en zie daar het verwijt: het is eenzijdig' (13). Nu lijkt het mij persoonlijk helemaal niet ondenkbaar dat een boek dat een eenzijdigheid aanwijst, van de weeromstuit in een andere eenzijdigheid vervalt. Daar is de kerkgeschiedenis vol van. Maar wanneer Blaauwendraad vervolgens beweert dat hij niet breed behoeft uit te meten over de dingen waarover we het volmondig eens zijn, zeg ik: als dat dan zo is, dan zou zijn schrijven een andere geest hebben geademd. Ik merk in beide boekjes weinig van een hartelijke verbondenheid met onze gemeenten. Wie woorden in de mond neemt als: ontsporing van de theologie (23), de religie van de mens (23), gezelschapspraat en gemeentetheologie (24), laten buikspreken van de oudvaders (16), openlijk bedrog (17) en onteren van Christus (115) moet bij mij niet aankomen met de stelling dat hij het met de overgrote meerderheid in de prediking eens is. Daar wringt natuurlijk iets. En wie een *open gesprek* wil, zoals de schrijver beweert dat te willen, moet zijn gesprekspartner niet van openlijk bedrog beschuldigen, zo komt het mij voor. Wanneer de schrijver voorts uitspreekt waardering te hebben voor de door hem bekritiseerde predikanten als mens en achting voor hun werk, dan vraag ik mij af hoe dat kan. Persoonlijk zou ik niet zoveel waardering kunnen opbrengen voor iemand die zich in mijn ogen schuldig maakt aan openlijk bedrog en een onteren van Christus. Overigens: ik wil Blaauwendraad beloven dat ik zijn tweede boekje niet eenzijdig zal noemen. Dat vind ik het ook niet. Het is in mijn ogen ongenuanceerd en soms gevaarlijk. Dat zijn scherpe woorden, ik geef het toe. Maar ik heb er grond voor. In het vervolg hopen we dat aan te tonen.

Capelle aan den IJssel, ds. A. Moerkerken

DE LEER TEGEN HET LICHT (2)
"*de Saambinder*" - Donderdag 12 oktober 2000

Nogmaals: de standen

In ons tweede artikel over het boek *De leer tegen het licht* van dr. ir. J. Blaauwendraad slaan we hoofdstuk twee op. Hier komt de auteur nog eens terug op het aanbod van genade en de standen in het genadeleven, de twee thema's van zijn eerste boek. Hij hecht eraan te zeggen dat hij de doodsstaat van de mens en zijn volledige afhankelijkheid van de Heilige Geest volledig onderschrijft. Dat waarderen we. Wanneer hij echter vervolgens schrijft (21) dat wij het aanbod van genade moeten prediken en dat niet moeten willen rijmen met wat het Woord zegt over de verkiezing en het geloof als een genadegift, omdat de verborgen dingen voor God zijn, vraag ik me af of de schrijver hier niet een paar dingen verwart. Tot de verborgen dingen behoort *wie* er zijn uitverkoren, dat is waar. Maar dat moeten en mogen wij toch ook wel *preken*? Zijn wij het daarover eens?

Naast de kwestie van het aanbod van genade vormde de prediking van de standen in het genadeleven, zoals die in onze gemeenten functioneert, het tweede thema van Blaauwendraads eerste boek. Hij komt er nu nog eens op terug. Alleen: zijn bewoordingen zijn nog scherper geworden. Hij moet er *niets* van hebben, dat is wel duidelijk. Er wordt gesproken van een dwaling waarvoor Gods Woord ons geen steun geeft en waarvoor ieder beroep op de oudvaders misplaatst is. Ook in de Belijdenis, Catechismus en Dordtse Leerregels zou men tevergeefs naar aanknopingspunten voor deze opvatting zoeken (23). Zo gaat het nog een poosje verder. 'k Wil er nu niet meer teveel van zeggen. Een paar dingen slechts. In de eerste plaats: de leer van de standen in het genadeleven zou in de Schrift niet te vinden zijn. Als ik in deze artikelen één keer mag verwijzen naar een boekje van mijn eigen hand: in *Bethel en Pniël* heb ik getracht uit de Schrift aan te tonen dat het leven van Jakob ons leert dat een oog op Christus iets anders is als de verzekerde overtuiging van de vergeving van de schuld. Nauwgezette en eerlijke exegese lijkt mij deze gedachte te onderbouwen. Nu ziet men echter iets merkwaardigs gebeuren. Wie zich voor de prediking van de standen in het genadeleven beroept op sommige schrijvers, krijgt steevast het verwijt *de Schrift* dicht te laten. Maar wie de Schrift vervolgens aan het woord laat, krijgt te horen dat hij aan inlegkunde doet. Op de achtergrond van de hele discussie blijken exegetische methoden en hermeneutische kwesties een grote rol te spelen. Om één voorbeeld te noemen: de vraag of men in het boek Ruth een analogie van het handelen Gods in het hart van Zijn volk mag zien, bepaalt in hoge mate de verklaring. Over deze dingen zou nog eens grondig gedacht en gesproken moeten worden. Maar laten we niet al te gemakkelijk aankomen met het verwijt dat – bijvoorbeeld – Calvijn zó niet exegetiseert. Welnu: is het *onschriftuurlijk*, te stellen dat er in een eerste zien op Christus nog zoveel zwakheid en onzekerheid kan zijn, dat de zekerheid van de schuldvergeving ontbreekt? Is het onschriftuurlijk, te zeggen dat het verkrijgen van de zekerheid ook in de Schrift een zaak is, waar sommigen van Gods kinderen vóór staan? Is het onschriftuurlijk te zeggen dat de lijn die openbaar komt in het leven van de discipelen exemplarisch (voorbeeldig) is voor het genadeleven van al Gods kinderen? Natuurlijk moeten wij de heilsgeschiedenis en de heilsorde niet verwarren (24). Ds. Tj. De Jong zei dit ook al in zijn bespreking van *De leer tegen het licht* in het RD van 19 september j.l. Maar als iemand zegt dat er in het gehele werk Gods een lijn te bespeuren is, die zowel het voorwerpelijke als het onderwerpelijke kenmerkt, en als iemand zegt dat het leven van de discipelen voorbeeldige trekken heeft voor het leven van ál Gods kinderen van alle tijden en

plaatsen – verwart die dan de heilsgeschiedenis met de heilsorde? Het boek Ruth – om dat nog eens te noemen – heeft natuurlijk primair heilshistorische betekenis: het gaat om de vraag hoe de Christus zal geboren worden uit een geslacht waarin ook een Moabitische vrouw voorkomt. Maar wanneer men in het boek een analogie ziet met lessen voor het genadeleven van alle tijden en wanneer men in Boaz een type van de komende Christus ziet – verwart men dan de heilsgeschiedenis met de heilsorde? Heeft iemand als prof. G. Wisse het dan zó verschrikkelijk mis gehad? Hij schreef eens: 'We moeten bij al de heilsfeiten deze souvereine Wet Gods in het oog houden; n.l. zoals Gods weg is vóór ons, in de voorwerpelijke heilsfeiten, zo is ook naar eenzelfde lijn Gods genadegang *in* ons; in ons zielenleven. Dit is een goed gereformeerde bijbelse opvatting. Er is nacht, er is geboorte, er is sterven, er is opstanding, er is hellevaart, er is hemelvaart, ook binnen in ons. Dit loopt alles langs dezelfde lijnen, hier is een parallel. Hoe komt zulks? Omdat beide rusten in de aard, in de modaliteit van Gods Wezen…' (*De heilsfeiten*, 1947, blz. 14,15). Graag zou ik willen vragen: is dit ook gezelschapspraat, gemeentetheologie of openlijk bedrog?

Een pastoraal motief

Tenslotte wat dit onderwerp betreft nog één ding. Ik vraag me wel eens af of mensen die de 'standenleer' (wat een woord!) zo bekritiseren ooit hebben nagedacht over het *motief* en het *oogmerk* van zo'n prediking. Dat motief is pastoraal, zielszorgend. Het *is* niet de behoefte alles ingewikkeld te maken; het *is* geen gezelschapspraat. Ik weet heus wel dat gezelschapspraat bestaat. Ik heb in mijn leven gezelschappen meegemaakt en daar inderdaad soms allerlei dubieuze praat gehoord die de toets van de Schrift niet kon doorstaan. Ik heb er overigens ook heel *goede* praat gehoord, levend en warm. Maar de prediking dat er standen in het geestelijke leven zijn, is naar de Schrift. En maar niet naar een incidentele tekst in de Schrift, hier of daar met pijn en moeite gezocht en gevonden, maar zij weerspiegelt een doorlopende lijn in de Schrift; denk aan de woorden van Wisse, hierboven. En het motief van zo'n prediking is - zoals gezegd – herderlijk. Iemand die voor het eerst een oog op Christus krijgt, ziet in Hem veel, nee, álles. Maar het duurt zo kort en gaat weer over. Er is 'meer te krijgen'! Er is ook een spreken van de Vader, er is een verzekering des Geestes, er is een doorleving van de vrucht van Pinksteren…. En de réchte – niet de karikaturale! – prediking van de standen in het genadeleven zet Gods kinderen steeds weer in het gemis. Dat is vruchtbaar, want dat maakt plaats voor nieuwe genade. Genade 'voor genade', naar het woord van Johannes, hetgeen naar de betekenis van de Griekse tekst wil zeggen: genade *in plaats van* genade.

De wedergeboorte

Wanneer Blaauwendraad zichzelf de vraag stelt hoe het toch komt dat binnen de Gereformeerde Gemeenten 'de aanbieding in de prediking bijna ontbreekt en de verwording van de standenleer' heeft kunnen ontstaan, dan meent hij dat te moeten wijten aan het feit dat nu niet meer – zoals vroeger – het *geloof* de spil van de theologie is, maar de *wedergeboorte* (25). Comrie zou daar vooral verantwoordelijk zijn. Later in zijn boek gaat de auteur hier nog dieper op in (49-65). Hij merkt daar op dat in de drie 'sola's' van de reformatie (sola gratia, sola fide, sola scriptura) het 'sola regeneratio', alléén de wedergeboorte, ontbreekt. Blaauwendraad wil zich laten leiden door de Schrift en heeft daarom de concordantie opgeslagen om eens te zien hoe vaak het woord geloof in de Bijbel voorkomt in vergelijking met het woord wedergeboorte. En ziedaar: de verrassende uitkomst leert dat de Schrift ongeveer 450 keer over geloof of geloven spreekt en slechts vier keer over wedergeboorte! Ook onze belijdenisgeschriften spreken zelden over de wedergeboorte en als zij het al doen dan bedoelen zij daar veelal de wedergeboorte in bredere zin mee, de heiligmaking die zich over het gehele leven uitstrekt. Zélfs de uitspraak van onze Catechismus in antwoord 8,

waarvan Blaauwendraad in zijn eerste boekje nog meende dat hier op de levendmaking werd gedoeld, meent hij nu te kunnen betrekken op de wedergeboorte in bredere zin. Hij erkent vervolgens dat de Dordtse Leerregels wél over de wedergeboorte in engere zin spreken. Bij Calvijn evenwel is volgens hem slecht één plaats te vinden waaruit zou kunnen blijken dat de wedergeboorte aan het geloof voorafgaat: zijn commentaar op Johannes 1:13. En passant wijdt Blaauwendraad hier een voetnoot aan de wijze waarop ds. Van Eckeveld zich in zijn artikelen in *De Saambinder* op deze plaats bij Calvijn heeft beroepen. Ik moet zeggen dat ik de toon van deze voetnoot beneden de maat vind. Maar dat terzijde. Hij is verder van mening dat in de nadagen van de Reformatie al accenten in de leer zijn aangebracht waardoor de wedergeboorte geleidelijk een grotere plaats gaat krijgen. Deze tendens zou kerkelijk geijkt zijn in de Dordtse Leerregels, die ook gesproken hebben over het *instorten* van genade. Door dit taalgebruik hebben zij het genadekarakter van het geloof veilig willen stellen en Blaauwendraad waardeert dat, maar vraagt zich tevens af of dit wel 'de schoonheidsprijs verdient'.

Een vals dilemma

Graag wil ik puntsgewijs bij het bovenstaande enkele notities maken.

1. Wij moeten ons bepaalde dingen niet aan laten praten. Blaauwendraad is niet de eerste die deze dingen zegt – hij zal ook de laatste wel niet zijn. Tallozen hebben vóór hem de theologie van de tijd na de Reformatie als een langzaam wegglijden van het bijbelse spoor gewaardeerd en velen doen dat nog. Maar ik weiger te accepteren dat er in onze prediking alle aandacht gegeven zou worden aan de wedergeboorte *ten koste van het geloof*. Alleen: wij zouden onder het 'bevel te geloven', wat voor Blaauwendraad zo'n absolute prioriteit heeft, wel eens niet helemaal hetzelfde kunnen verstaan. Onlangs sprak ik iemand die mij meedeelde in de tijd dat hij als een ongelukkig mens over de wereld ging, onder een prediking te hebben verkeerd waar hij keer op keer beluisterde dat hij geloven moest. Maar, zo zei de man mij, ik wist niet hoe ik dat doen moest… en het bracht hem alleen maar dieper in de put. Tenslotte hielp hem een prediking waar het eenzijdige en absolute van *Gods werk* hem werd verkondigd. Dat brak de banden.
2. Waarom geen *sola regeneratio* in de zestiende eeuw? Dat is heel eenvoudig te beantwoorden. Omdat het in die eeuw ging om het *geloof* tegenover de werken, om de *genade* tegenover verdienste en om de *Schrift* tegenover de traditie. Elke tijd heeft z'n eigen prioriteiten in de geloofsleer. In de vierde eeuw was dat de eenswezensheid van de Zoon met de Vader; in de vijfde eeuw de ongedeelde, ongescheiden, onvermengde en onveranderde naturen van Christus. En in ónze tijd, waarin menigeen de mond vol heeft van geloof en meent dat hij verkeerd bezig zou zijn als hij zich zou afvragen hoe hij aan dat geloof gekomen is, zou dat wel eens het *sola regeneratio* kunnen zijn.
3. Het is misschien maar een detail, maar ik moet protesteren tegen het feit dat de auteur van *De leer tegen het licht* meent dat het de leer van onze gemeenten zou zijn dat de wedergeboorte *onbewust* zou gebeuren (25). Dat is een Kuyperiaanse benaderingswijze die wij afwijzen. Een andere zaak is of de zondaar wéét dat Gods Geest hem levend maakt, juist in de tijd waarin hij zo'n last krijgt van zijn doodsstaat… Maar een onbewuste wedergeboorte is heel iets anders.
4. Ik heb me erg verwonderd over de wijze waarop Blaauwendraad de woorden van de Heere Jezus tot Nicodemus in Johannes 3 interpreteert. Ik citeer: 'Dus Nicodemus, over de wedergeboorte moet jij je ook niet druk maken. Weet je wat voor jou telt? Je moet op Mij, op Jezus, zien…' (51). Dat het geloof in Johannes 3 een sleutelplaats heeft, zal ieder toestemmen. Dat het tenslotte Góds werk is de wedergeboorte te werken, en dat Nicodemus tot geloof moet komen, staat ook buiten discussie. Dat geloof en wedergeboorte twee kanten van dezelfde zaak zijn, stem ik ook toe. Maar dat dit álles is

wat de Heere Jezus met Zijn zo hoogst ernstige ‘voorwaar, voorwaar’ in vers 3 heeft willen zeggen, acht ik uitgesloten. De Heere predikt deze schriftgeleerde de noodzaak van de wedergeboorte omdat de man daar blind voor was en omdat hij het miste!

5. Ik kom tot mijn kernvraag wat dit betreft. Waarom, waarom, waarom vecht Blaauwendraad toch zo tegen een prediking waarin de noodzaak van een *wonder Gods* wordt benadrukt? Meent hij werkelijk dat een prediking waarin de eis tot geloven wordt beklemtoond en het geloof als dáád van de mens benadrukt, meer vrucht zal hebben? Meent hij dat de *Schrift* zo’n prediking eist? Heeft hij niet overwogen bij het bladeren door de concordantie dat de Schrift wel eens *meer* en *andere* woorden zou kunnen bezigen voor wat wij de wedergeboorte in engere zin noemen? Te denken is aan uitdrukkingen en woorden als: een nieuw hart geven, wederbaren, levendmaken, roepen, trekken, enzovoorts. Heeft hij daarom ook niet overwogen dat in dat geval de plaats die de Schrift aan de levendmakende daad van de Heilige Geest toekent wel eens groter zou kunnen zijn dan hij suggereert? Meent hij niet dat ook Calvijn – die inderdaad veelal het woord wedergeboorte gebruikt in de bredere zin van het woord – ándere woorden tot zijn beschikking heeft gehad waarmee hij exact datgene bedoelde wat wij onder wedergeboorte verstaan?

Capelle aan den IJssel, ds. A. Moerkerken

DE LEER TEGEN HET LICHT (3)
"*de Saambinder*" - Donderdag 19 oktober 2000

Als angst ons leidt

Het kopje hierboven is de titel van het derde hoofdstuk van het boek *De leer tegen het licht* van dr. ir. J. Blaauwendraad, dat we in een zevental artikelen aan het bespreken zijn. In het derde hoofdstuk kijkt de auteur nog eens terug op de ontvangst die zijn eerste publicatie over deze dingen drie jaar geleden ten deel is gevallen. Ds. J.J. van Eckeveld heeft destijds in een bespreking in De Saambinder de vinger gelegd bij het gebrek aan aandacht voor het plaatsmakende werk van Gods Geest, dat hij had gesignaleerd in *Het is ingewikkeld geworden*. Daarover gaat nu dit hoofdstuk (35-48). Blaauwendraad zegt nu dat hij zeker de waarde erkent van het aanwijzen van schuld en straf en oog heeft voor de functie van de Wet in het komen tot geloof. Deze passage waardeer ik. Hij vraagt zich echter vervolgens af hoe dit in de *prediking* moet functioneren. Hij is van mening dat in de praktijk van prediking en pastoraat binnen onze gemeenten de ellendekennis overheersend functioneert en voor ons de toetssteen is geworden van ware en valse genade. Hij vindt dat wij in ons kerkverband een betreurenswaardige vergissing maken als we de mate van ellendekennis verklaren tot de 'lakmoesproef' voor de echtheid van iemands geloof. Voor de duidelijkheid: een lakmoesproef is in figuurlijke zin een test die voorgoed uitsluitsel geeft over iets dat tot op dat moment twijfelachtig was. Nu begint er in dit boekje naar mijn mening een verwarrend gedeelte. Dan eens probeert de schrijver aan te tonen dat de Bijbel bij sommige mensen die tot geloof kwamen wél van ellendekennis spreekt en bij anderen niet (38). Dan weer benadrukt hij dat het bijbels is in de prediking aan te tonen dat het niet alles goud is dat er blinkt (44). En daartussenin vraagt de auteur zich af wáár dan toch wel in de Bijbel staat dat er plaats gemaakt moet worden voor Christus. Hij zegt dat hij bedoelt wáár staat dat je pas in Christus mag geloven als er plaats voor Hem is gemaakt. Maar het verwarrende hiervan is natuurlijk dat dit *niet hetzelfde is*! Een zondaar van het menselijke geslacht *mag* in Christus geloven. Ja, het *bevel* van bekering en geloof komt volgens onze Dordtse Leerregels tot alle volken en mensen, tot welke God naar Zijn welbehagen Zijn Evangelie zendt (II,5). Maar welke zondaar *zal* in Christus geloven? Alléén toch die verloren mens, in wiens hart voor de Middelaar is plaats gemaakt? Dáár behoeven we toch geen bijbelteksten voor aan te voeren?

Verwarring

Eenzelfde verwarring moet ik constateren als het gaat over de prediking van de ellende. Het is eenvoudig niet wáár dat de mate van de ellendekennis in de prediking binnen onze gemeenten wordt gemaakt tot de lakmoesproef voor de echtheid van 's mensen geloof. Maar dat de kennis van de ellende wel de noodzakelijke wég is waarin Christus waarde krijgt voor het hart van een zondaar is totaal iets anders. Het verwarrende is nu dat Blaauwendraad de ene keer hartelijk toegeeft dat dit waar is (36) en de volgende keer zijn uiterste best schijnt te doen om dit weer te relativeren. Zo wijdt hij bijvoorbeeld nogal wat kritische woorden aan een meditatie van de hand van ds. J.J. van Eckeveld in *De Saambinder* begin van dit jaar. Het gaat daar over de bekering van Lydia en mijn ambtsbroeder schrijft dan dat Lydia door het woord van de apostel Paulus persoonlijk werd aangewezen als zondares voor God. Een pijl uit Gods pijlkoker trof haar hart en haar godsdienstige vroomheid werd als een wegwerpelijk kleed. 'Rijke fantasie', zo oordeelt Blaauwendraad. Paulus hééft zo niet gesproken, meent hij. De apostel trok met een andere boodschap de toenmalige wereld rond (39). Hij noemt het 'preoccupatie, vooringenomenheid van het zuiverste soort', wanneer ds. Van Eckeveld meent

dat Lydia met God te doen kreeg en ging verstaan dat ze God beledigd had met haar zonden. Volgens de schrijver van *De leer tegen het licht* was Lydia een godvrezende vrouw, die al in de kómende Christus geloofde en nu door het onderwijs van de apostel in de gekómen Christus mocht geloven. Graag wil ik het hier voor mijn ambtsbroeder opnemen. Blaauwendraads visie op Lydia berust op een onjuiste exegese: zij behoorde tot de kring van de 'godvrezenden', de *sebomenai* of *foboumenai*, vrouwen uit de heidenwereld die belangstelling koesterden voor de godsdienst van Israël. Toen Lydia onder de prediking van Paulus kwam, was zij ónherboren: de Heere moest haar hart openen. En wat de inhoud van Paulus'prediking betreft: is het echt alleen maar 'rijke fantasie' indien wij menen dat ook de kennis van de ellende een plaats in zijn verkondiging heeft gehad, ook al staat dit er niet expliciet bij? De schrijver van het boek Handelingen vermeldt dat Paulus voor de stadhouder Felix sprak van 'het geloof in Christus'(24:24). Maar *hoe* deed hij dat? Lezen we niet dat de apostel tegenover Felix 'handelde van de rechtvaardigheid, matigheid en van het toekomende oordeel'? En heeft de apostel ook niet *brieven* geschreven die ons een helder inzicht geven in zijn theologie? Vertoont zijn meest invloedrijke brief, die aan de Romeinen, niet heel duidelijk de drieslag van ellende, verlossing en dankbaarheid? En zou het nu werkelijk alleen maar rijke fantasie zijn als we zouden menen dat deze brief ons ook inzicht kan geven in de inhoud van Paulus' prediking?

De schrijver van het boek dat onze aandacht vraagt draaft helemaal door wanneer hij op blz. 42 opmerkt: 'Mijn Bijbel leert een onvoorwaardelijk bevel en een plicht om oprecht te geloven en dat in ware bekering te tonen (te oefenen). Mijn Bijbel leert niet om je eerst te bekeren en dan te geloven'. In het licht van Jezus' eigen prediking in Markus 1:15b is deze laatste opmerking wel wat twijfelachtig. Wat de vraag betreft of er in de prediking ook *onderzoek* moet worden gedaan naar de oprechtheid van de kennis van onze zonden: ik meen van wél. Ons oude Avondmaalsformulier slaat dat in elk geval niet over als het gaat over de 'waarachtige beproeving van onszelf'. En moet dat onderzoek ook gedaan worden op de huisbezoeken? Ik loop nu even wat vooruit: in het vijfde hoofdstuk van zijn boekje gaat Blaauwendraad op deze vraag ook in. Hij spreekt daar als zijn mening uit dat veel ambtsdragers onder ons pas menen getrouw te zijn als ze indringend inspecteren of iemands bekering wel echt is. 'Er wordt snel geoordeeld over de geestelijke staat van mensen', zo merkt hij op. En even later: 'Het is nu hoofdzaak en hoofdtaak om de avondmaalstafel klein te houden. Het kerkelijk weekblad zet dat soms op de agenda met een afzonderlijk artikel…' (88). Dit soort opmerkingen acht ik beneden het gepaste niveau. Er zullen heus wel ontsporingen voorkomen. De voor prediking en zielszorg noodzakelijke liefde schiet wel eens te kort. Je hoeft dan niet zover van huis te gaan. Maar ik mis in dit soort uitspraken elk invoelingsvermogen met zoveel tobbende predikanten, ouderlingen (en diakenen), die steeds minder arme en verloren zondaren ontmoeten in het herderlijke werk en steeds meer avondmaalgangers. Zonder over het hárt te oordelen, mag dit toch alstublieft wel een *zorg* zijn? Het waken voor de zielen *als die rekenschap geven zullen* (Hebreeën 13:17) en het besef dat we met de ons toebetrouwde mensen eenmaal voor de rechterstoel van Christus zullen staan, moet ons toch op het hart wegen?

Instappen bij Luther

Blaauwendraad kent groot gezag aan de reformatoren toe. Dat doet hij terecht. Het trof me echter in dit verband dat hij de opmerking van Luther tegen zijn studenten aanhaalt: 'Jullie kunnen met veel minder moeite Christus leren kennen als je maar wilt'. Blaauwendraad merkt hierbij op dat hij er niet over kan inzitten dat mensen 'instappen' bij de grote ontdekking van Luther zonder zijn strijd gekend te hebben. Het gaat er maar om dat iemand oprecht tot Christus vlucht (47). Verder zegt hij dat Luther in diens dagen onder een type prediking zat

dat hem terugwees naar zijn eigen werken. Daaruit zouden zijn grote zielsangsten te verklaren zijn. Hierin moge een kern van waarheid zijn, evenals in de bewering dat wel niemand van ons een zielenstrijd zal hebben gekend die te vergelijken is met die van Luther. Niemand van ons zal drie dagen zonder een kruimel brood zijn geweest, zich – 't zijn Luthers eigen woorden – 'bijna doodgemarteld hebben' en zich 21 heiligen hebben gekozen, drie voor elke dag van de week. Maar kunnen we daarom zeggen dat wij wel kunnen 'instappen' bij Luhters grote ontdekking zonder zijn strijd te hebben gekend? Dát vind ik niet eenzijdig, nee. Dat vind ik levensgevaarlijk. Ik beschuldig Blaauwendraad er niet van dat hij het stuk van de ellende overbodig acht. Zelf weerspreekt hij dat verschillende keren (36, 37). Maar waarom dan zulke misverstand wekkende ongenuanceerde uitspraken gedaan? Hoe kunnen we nu toch ooit 'instappen' bij de ontdekking van Luther als het ons geen raadsel is geworden hoe de rechtvaardigheid van God in het Evangelie geopenbaard kon worden?

Capelle aan den IJssel, ds. A. Moerkerken

DE LEER TEGEN HET LICHT (4)
"*de Saambinder*" - Donderdag 26 oktober 2000

Comries ongelukkige hulpconstructie
In het vierde hoofdstuk van het boekje De leer tegen het licht van dr. ir. J. Blaauwendraad, dat vooral gaat over de wedergeboorte en waarover we eerder als iets schreven, komt ook Comrie aan de orde. Deze Schots-Nederlandse theoloog uit de achttiende eeuw, die via ds. G.H. Kersten van zoveel betekenis is geweest voor onze gemeenten, heeft een onderscheid gemaakt tussen het *geloof* als een gave van God, geplant in het hart in het ogenblik van de levendmaking, en het *geloven* als een daad en oefening van het geloof. Nooit, zo stelde hij, kan er van geloven sprake zijn als niet eerst het geloof is geschonken. Het geloof als gave noemde Comrie de *habitus* ('hebbelijkheid'), het geloven noemde hij de *actus* (daad). Blaauwendraad geeft te kennen 'dit habitus-actus verhaal' een ongelukkige hulpconstructie te vinden, die hij zo niet vindt in Gods Woord (61). Nee, dat zal waar zijn. Dat geldt voor heel wat termen uit onze geloofsleer. Meestal gaan mensen zich tegen de termen verzetten als zij *inhoudelijke* bezwaren krijgen tegen hetgeen door de termen wordt geleerd. Nu zegt Blaauwendraad met Comrie op zichzelf niet zoveel moeite te hebben, maar wel met het feit dat aan Comries opvatting een eenzijdige uitwerking wordt gegeven, juist binnen de Gereformeerde Gemeenten, waar Comries constructie van het geloofsvermogen is verheven tot de officiële leer (62).

Laat ons nu zien wat hiervan waar is. Waar was het Comrie op te doen met zijn onderscheiding van *geloof* en *geloven*? Hij zag een levensgroot gevaar in de kerk van zijn dagen, namelijk dat alles ging draaien om het geloven als een *daad* van de mens. Door de geloofsdaad wordt men zalig, zo klonk het van vele kansels. En dan wordt Comrie heel scherp. Hij zag hier de genade van God en de eer van God op het spel staan. Hoor hem zeggen in zijn verklaring van Zondag 7: 'Is het geloof een daad, een werkzaamheid, en worden wij daardoor gerechtvaardigd, dan is het zo klaar als de zon aan de hemel, dat wij gerechtvaardigd worden uit en door de werken. Wij zullen door de hulp van God u dat nooit leren en al de lastering van sommigen, die niets verstaan noch verstaan willen, zal ons niet aftrekken van de oude leer, zoals men altijd geleerd heeft, *dat wij door een ingewrocht geloof, door de genade van het geloof en niet door de daad van het geloof, Christus worden ingelijfd'* (*Het oprecht geloof*, 1998, blz. 78, 79). Natuurlijk heeft Comrie niet ontkend dat het geloof tot *daden* komt: hij heeft dat zelfs met grote nadruk geleerd in dezelfde preek waaruit ik zojuist citeerde. Maar één ding blijft voor hem recht overeind staat: wij worden zalig door de *genade* van het geloof en niet door de *daad* van het geloof. Wie sprak hier van een 'een ongelukkige hulpconstructie'? Wanneer ik dan lees in *De leer tegen het licht* (21): 'Wie in oprecht geloof tot Christus komt, Hem aanneemt, Hem omhelst, Zijn weldaden aanneemt, wordt dáárdoor in Hem ingelijfd, zegt Zondag 7 van de Heidelberger Catechismus', dan mag u weten dat uitlatingen als deze behoren bij degene waarover ik mij grote zorgen maak. Dat is niet maar een woordenspel.

Smalstroom en breedstroom
Een van de kardinale kwesties in dit boek is voorts de *verbondsleer*. Het langste hoofdstuk (5) gaat hierover. De schrijver wijst erop dat over het verbond der genade in gereformeerde kring behoorlijk is gediscussieerd. Centraal staat de vraag naar de samenhang en het verband tussen het verbond der verlossing (de raad des vredes) en het verbond der genade. Zijn deze twee

wezenlijk onderscheiden of in de kern één? Blaauwendraad wil twee stromen van theologen onderscheiden. De ene noemt hij de 'smalstroom' en de andere de 'breedstroom'. De *smalstroom* acht het verbond der verlossing en het verbond der genade identiek. Christus is het Hoofd van het verbond en in het verbond der genade zijn wezenlijk alleen de uitverkorenen; het verbond staat dus onder de beheersing van de verkiezing. Bij de *breedstroom* wordt onderscheid gemaakt tussen het verbond der verlossing en het verbond der genade en betreft het eerste alleen de uitverkorenen en het laatste de gehele gemeente. Alle gedoopten behoren bij deze laatste visie tot het genadeverbond. Globaal kan ik me wel vinden in de wijze waarop hier de twee- en drieverbondenleer – want daar gaat het in feite om – worden omschreven, hoewel ik liever niet zomaar zou zeggen dat het verbond der verlossing 'identiek'is met het verbond der genade. Beide zijn wel wezenlijk één en betreffen de uitverkorenen, maar het verbond der verlossing is als het ware het onzichtbare fundament in de eeuwigheid en het verbond der genade het gebouw dat in de tijd wordt opgetrokken. Fundament en gebouw zijn één, maar niet identiek. Ook vraag ik me af of de vrijgemaakt gereformeerden, die de schrijver tot de breedstroom acht te behoren, zich helemaal zouden kunnen vinden in de omschrijving van de drie-verbondenleer die hij hun in feite toeschrijft. Maar dat terzijde.

De schrijver van *De leer tegen het licht* is gelukkig zo eerlijk om te erkennen (69) dat de 'smalstroom' oude papieren heeft binnen het gereformeerd protestantisme. Het zal inmiddels wel duidelijk zijn dat onze gemeenten tot deze smalstroom worden gerekend. Hij spreekt verder uit dat het ver boven zijn competentie uitgaat om het machtswoord te spreken wie hier het gelijk aan zijn kant heeft. Had hij het daar dan nog maar bij gelaten! Maar nee – na een erkenning dat ook binnen de 'smalstroom' het aanbod van genade ruim kan worden gebracht (zoals bij Boston en de Erskines) maakt hij zich op om de verbondsopvatting van de smalstroom en de deugdelijkheid van haar bewijsvoering aan de kaak te stellen. Galaten 3:29 heeft niet de bewijskracht die er door ons aan wordt toegeschreven – zo meent hij. Overtuigend vind ik zijn exegetische argumenten hier allerminst: als er één hoofdstuk in de Schrift is dat de belofte van het verbond met Abraham doet gelden voor *Christus en die van Hem zijn*, dan is het wel het derde hoofdstuk van de Galatenbrief. Een beetje ondeugend wil ik zeggen dat het mij paardenwerk lijkt om het tegendeel aan te tonen; de lezer zal straks wel begrijpen wat ik bedoel. Vervolgens moet de *Gereformeerde Dogmatiek* van ds. G.H. Kersten het ontgelden. Hier gaat de schrijver duidelijk verder dan in zijn eerste publicatie. Na eerst een poging te hebben gedaan om aan te tonen dat de ten behoeve van de 'smalstroom' aangehaalde schriftplaatsen geen kracht van bewijs hebben – zie hierboven – citeert Blaauwendraad dan Luther, Calvijn, Ursinus en Udemans over verbond en doop. Zijn conclusie is dat de reformatoren glashelder hebben betoond de 'breedstroom' aan te hangen. Ook de liturgische formulieren – met name natuurlijk het doopformulier – zouden ervan uitgaan dat alle gedoopte kinderen 'in het verbond' zijn. Hij heeft eigenlijk een beetje 'te doen' (85) met die dominees van onze gemeenten die menen dat alleen de uitverkorenen wezenlijk in het verbond der genade zijn begrepen en zich daarom bij iedere doopsbediening in bochten moeten wringen om aan de gemeente uit te leggen dat het 'formulier iets anders bedoelt dan er staat'. Paardenwerk, zo oordeelt hij!
Nu, ik kan de schrijver van dit boek gerust stellen op dit punt. Het is voor mij nooit een verzoeking om het formulier anders uit te leggen dan het er staat. Evenmin als het mij – om maar één voorbeeld te noemen – moeite kost om uit te leggen dat de woorden 'gij die wedergeboren zijt, niet uit vergankelijk, maar uit onvergankelijk zaad…' (1 Petrus 1:23) *niet* op de hele gemeente slaan, maar op de uitverkorenen. Dat doe ik dan niet om de 'stolp van de uitverkiezing' op het Woord van God te leggen en nog minder om de 'smalstroom' van de verbondsleer te doen zegevieren, maar eenvoudig omdat Petrus duidelijk heeft gezegd aan de

uitverkorenen naar de voorkennis van God de Vader te schrijven. Hij schrijft aan de levende Kerk. En zó lees ik ook onze prachtige, klassieke formulieren: als een hartelijke en schriftuurlijke belijdenis van wat de levende en uitverkoren gemeente van Christus belijdt over de doop, het Heilig Avondmaal, de ambten, de tucht en het huwelijk. Zo lees ik dus ook het doopformulier.

Capelle aan den IJssel, ds. A. Moerkerken

DE LEER TEGEN HET LICHT (5)
"*de Saambinder*" - Donderdag 2 november 2000

Ons Doopformulier en de smalstroom

We zijn in ons kerkelijk blad bezig met de bespreking van het boek van dr. ir. J. Blaauwendraad, *De leer tegen het licht*. Het ging in het vorige artikel over de verbondsbeschouwing van onze gemeenten. De schrijver van dit boek is van mening dat de 'smalstroomleer' van de Gereformeerde Gemeenten consequent wordt gelegd over de inhoud van het oude Doopformulier. Hij meent dat hier een onmogelijke poging wordt gedaan om twee volstrekt verschillende werelden met elkaar te verbinden – en dat dat nooit overtuigend gebeurt, omdat dat ook niet kán, aangezien het Doopformulier naar zijn 'diepe overtuiging'stoelt op een geheel andere verbondsopvatting dan die van de Gereformeerde Gemeenten (71) en de liturgische formulieren volledig staan in het klimaat van de 'breedstroom' (83). Nu: mijn overtuiging, die hopelijk niet minder diep is, luidt volstrekt anders. Aan het eind van het vorige artikel heb ik daar al iets over gezegd. Het Doopformulier spreekt in het leerstellig gedeelte over de levende Kerk en haar uitverkoren kinderen. Wat moet ik anders met de uitspraak dat de Heilige Geest ons door dit heilig sacrament verzekert dat Hij ons toe-eigenen wil *hetgeen wij in Christus hebben*? Wil men dan de kant op dat álle gedoopten in Christus de zaligheid hebben – in de belofte? Maar wat moet ik dan vervolgens met de woorden: 'Totdat wij eindelijk *onder de gemeente der uitverkorenen* in het eeuwige leven onbevlekt zullen gesteld worden?' Zijn alle kinderen van de gemeente dan ook in de belofte uitverkoren? Waar lees ik zo iets in de Schrift?

De spanning gevoeld

Er zou nog wel het nodige te zeggen zijn over deze dingen. Zo bijvoorbeeld over de manier waarop broeder Blaauwendraad onbekommerd verklaart dat Calvijn 'helder het standpunt van de breedstroom verdedigt'(69). Hij heeft niet veel goede woorden over voor de manier waarop ds. Kersten Calvijn 'toch maar inlijft' (74) bij de smalstroom. Ik denk dat de dingen toch een beetje ingewikkelde liggen dan de schrijver ze hier doet voorkomen. Als het over Calvijn gaat, zou hij er verstandig aan gedaan hebben zich wat meer te laten leiden door een boekje als dat van ds. I. Kievit, *Tweeërlei kinderen des verbonds*. De auteur noemt het in een voetnoot, maar ik kan niet merken dat er erg van de onder de indruk is. En dat is jammer. Calvijn heeft – met vele andere goede gereformeerde theologen – geworsteld met het feit dat Gods Woord enerzijds spreekt over de onwankelbare vastheid van het verbond der genade en anderzijds leert dat er 'kinderen des verbonds' zijn die straks buitengeworpen zullen worden. Blaauwendraads oplossing is zeer eenvoudig: *alle* gedoopte kinderen zijn in het verbond, maar niet allen *houden* het verbond. Een oplossing waar elke vrijgemaakt-gereformeerde en elke volgeling van Woelderink hartelijk 'amen' op zal zeggen. Maar zei Calvijn het ook zo? Hij spreekt van een dubbele reeks van kinderen in de kerk. Hij komt dat tot de bekende uitspraak (n.a.v. Genesis 17:7) dat de naam Kerk op allen gemeenschappelijk slaat, maar ten opzichte van het verborgen heiligdom Gods geen anderen als kinderen Gods worden beschouwd dan zij in wie de belofte door het geloof verwerkelijkt is. Kievit komt in zijn genoemde boekje in een samenvattend overzicht (blz. 84-88) tot de conclusie dat het spreken van Calvijn over deze dingen zeer evenwichtig is: er is sprake bij hem van tweeërlei kinderen des verbonds, van tweeërlei aanneming, tweeërlei inplanting in Christus, uitwendig en inwendig.

Bij andere gereformeerde theologen zien we dezelfde worsteling. En hoe men het nu ook *benoemt* – de een heeft het over een uitwendig en inwendig verbond, de ander over een uitwendig of inwendig inzijn in het verbond, een derde over tweeërlei kinderen des verbonds en in onze gemeenten is gebruikelijk te spreken over het wezen en de bediening of de erve van het verbond – bij *allen* zien we een worsteling met deze spanning en een poging, in evenwicht te blijven. Men moet niet aankomen met de bewering dat de breedstroom de 'reformatiestroom' is en de smalstroom de 'orthodoxiestroom' – waarbij orthodoxie dan het woord is dat staat voor de periode van verstarring en achteruitgang die op de reformatie is gevolgd (83). Ik kan in zo'n terminologie *niet* mee. Ook Calvijn heeft de spanning gevoeld en ermee geworsteld. En ook de kanttekeningen van onze Statenvertaling spreken van een uitwendig en een inwendig verbond. Is dat bij hen soms ook een symptoom van achteruitgang naar de smalstroom toe? Men heeft ermee *geworsteld* – en ik zou zo graag gezien hebben dat ook de schrijver van *De leer tegen het licht* er wat meer mee geworsteld had of dat hij tenminste voor de worsteling van anderen wat begrip had getoond. Licht spottend spreekt hij over de 'wonderlijkste beelden' die hij wel in dooptoespraken heeft horen gebruiken (85). Dan noemt hij het voorbeeld van een boerderij met een erf eromheen. Door geboorte uit gelovige ouders komt het kind op het erf van het verbond; door wedergeboorte alleen komt hij in het huis. Elk beeld hinkt, dat zij toegegeven. Maar beelden kunnen soms heel functioneel zijn in het onderwijs. Dit beeld, dat ik zelf meermalen gebruikte, lijkt mij recht te doen zowel aan de voorrechten van het leven op de erve van het verbond – geheel in de lijn van Romeinen 3:2 – als aan de noodzaak van de wedergeboorte. En met dat laatste begint, meen ik, het doopformulier.

De vastheid van het verbond

Al lezend in *De leer tegen het licht* kwam de vraag bij me op: zou de schrijver wel een vermoeden hebben *waarom* onze gemeenten in 1931 zo krachtig hebben uitgesproken dat het verbond der genade onder de beheersing staat van de uitverkiezing ten leven? Was dat een begeerte om de deur naar de zaligheid op een zo smal mogelijke kier te zetten, om de aanbieding zoveel mogelijk te kunnen beperken, om het verbond zo uitwendig mogelijk te maken? Nee, dat was het *niet*! Het wordt wel eens vermoeiend dezelfde dingen steeds maar weer te moeten herhalen – ik denk dat ds. Kersten er in zijn tijd in ieder geval wel eens heel moe van geworden is. Moe ook van het onbegrip, van het schijnen niet te *willen* verstaan waar het hem om te doen was. Waar wás het dan om te doen? En waar is het nog steeds om te doen? Waarom sprak ds. Kersten zo scherp over een 'verbondsontzenuwende leer'wanneer hij de pen opnam tegen een verbondsbeschouwing als waarvoor in het nu besproken boek helaas het pleit wordt gevoerd? Omdat hij en anderen de *vastheid van het genadeverbond* in het geding zagen. Als alle gedoopten *op dezelfde wijze* in het verbond zijn (en daar gaat het om!) dan kan men het verbond kennelijk *breken*. En niet maar breken in de uitwendige zin van het woord, nee, breken in de diepste betekenis. Wanneer een voorstander van de leer van de drie verbonden vervolgens opmerkt dat hij de vastheid van de *verkiezing* niet breken wil, dat bij hem slechts het *verbond* kan breken, dan willen wij daar *niet* in mee. De Kerk des Heeren verliest een aanzienlijk stuk van haar troost als dat waar is. Nergens staat die troost krachtiger verwoord dan in Jesaja 54:10: 'Want bergen zullen wijken en heuvelen wankelen, maar Mijn goedertierenheid zal van u niet wijken, en het verbond Mijns vredes zal niet wankelen, zegt de HEERE, uw Ontfermer'.

Capelle aan den IJssel, ds. A. Moerkerken

DE LEER TEGEN HET LICHT (6)
"*de Saambinder*" - Donderdag 9 november 2000

De blokkade van 1931

Nog een enkel punt uit het boek *De leer tegen het licht* van dr. ir. J. Blaauwendraad willen we bespreken. We zijn toegekomen aan ons voorlaatste artikel over dit boek. In elk geval moet nog iets gezegd worden over de kritiek van de betrokkene op de synode-uitspraken van 1931. In het zevende hoofdstuk van zijn boek gaat hij er op in. Onze lezers zullen wellicht weten dat op de Generale Synode van 1931 de *verbondsleer* van onze gemeenten onder woorden werd gebracht. Dat was nodig: er was een jarenlange discussie en strijd met de verdedigers van de drieverbondenleer binnen de Christelijke Gereformeerde Kerk aan vooraf gegaan. Eerder hebben we al iets geschreven over de uitspraak van onze gemeenten dat het verbond der genade onder de beheersing van de verkiezing staat. Nu gaat het vooral over de zesde uitspraak van 1931. Ik wil die uitspraak hier even in herinnering brengen. Ze luidt: 'Dat de verantwoordelijkheid van elk mens wortelt in de schepping. Geschapen naar Gods beeld, eist God van de gevallen mens Zijn beeld terug. En die verantwoordelijkheid is groter, naarmate God met hem meer bemoeienissen maakt. In het bijzonder wordt de verantwoordelijkheid groter door de ernstige aanbieding van Christus en de verbondsweldaden in het Evangelie, als blijkt uit vele plaatsen als: Ezechiël 33:11; 2 Korinthe 5:20; Mattheüs 23:37; Lukas 10:13-15; Johannes 3:36, 5:40; Openbaring 22:17; enzovoorts.

Drents en Gelders?

Wie enigszins heeft gevolgd wat wij tot dusver over de opvattingen van broeder Blaauwendraad hebben geschreven, zou vermoeden dat hij althans met déze woorden van een synode van ons kerkverband verblijd zal zijn. Maar dat valt tegen. In werkelijkheid spreekt hij over een onteren van Christus! Hoe komt hij daar zo bij? Laat ons zien. Eerst merkt hij op (111) dat hij van mening is dat de leeruitspraken van 1931 een compromis zijn tussen een Drentse en een Gelderse richting binnen onze gemeenten. Dat moet misschien even worden toegelicht. Binnen de Christelijk Afgescheidene Gereformeerde Kerk, kortweg de Afgescheidenen, ontstaan uit de gebeurtenissen van 1834 in Ulrum en daarbuiten, ontstonden al spoedig stromingen. Een deel van deze afgescheidenen kwam om allerlei oorzaken apart te staan en vormde de zogenaamde kruisgemeenten. Maar binnen de afgescheidenen zelf kan men in hoofdzaak drie stromingen onderscheiden: een Drentse (behoudend en georiënteerd op de Nadere Reformatie), een Gelderse (veel meer verbondsmatig en georiënteerd op Calvijn) en daartussenin een middenstroom. Blaauwendraad merkt dan eenvoudigweg bij de Drentse richting op: 'Nu Steenblok' en van de Gelderse zegt hij: 'Nu Kok'! Men moet mij niet kwalijk nemen, maar zo simpel liggen de dingen niet. Ik vermoed dat de schrijver zich wat deze dingen betreft heeft laten informeren door het boek van C. Veenhof, *Prediking en uitverkiezing (1959),* dat de strijd behandelt die zo rond het midden van de negentiende eeuw in de kring van de afgescheidenen is gevoerd over de plaats van de uitverkiezing in de prediking. Veenhof trekt inderdaad nogal gemakkelijk lijnen, bijvoorbeeld van de Drentsen naar dr. C. Steenblok. Hier is echter heel wat op af te dingen. In de eerste plaats sprak iemand als ds. H. Joffers, een prominent vertegenwoordiger van de Drentse richting, op zulk een manier over de veronderstelde wedergeboorte dat men hem niet zomaar mag identificeren met dr. Steenblok. Van de Geldersen (ik denk aan een man als A. Brummelkamp) geldt dat zij zich wel veelvuldig op Calvijn beriepen, maar om hen met ds. R. Kok te vereenzelvigen snijdt evenmin hout. Daarvoor was laatstgenoemde - zeker in zijn jongere tijd - een veel te

bevindelijk man. Er was een aanzienlijk verschil in ligging en geestelijke sfeer tussen deze afgescheiden stromingen en de kruisgemeenten. En in de laatste liggen onze wortels!

Verder wil ik bekennen dat ik me herhaaldelijk heb gestoten aan de manier waarop Blaauwendraad over de zesde uitspraak van 1931 schrijft. We lezen: 'De Gereformeerde Gemeenten willen graag doen geloven dat in 1931 voor een algemeen, welmenend, onvoorwaardelijk aanbod van genade is gekozen' (111). Even verder: 'De huidige exegese van de zesde leeruitspraak is, dat de Gereformeerde Gemeenten sinds 1931 voorstander zijn van het welmenend aanbod van genade' (112). En weer even later staat te lezen dat dominees die een ruim aanbod van genade preken onder ons *gedoogd* worden. Waarom moeten de dingen zó gezegd worden? Men mag onze gemeenten houden aan de uitspraken van onze synodevergaderingen. Insinueren dat er sprake zou zijn van een gedoogcultuur is niet correct. En ik vind het evenmin correct als wordt gesuggereerd dat de eindredactie van de zesde uitspraak van 1931 tot stand is gekomen door toedoen van een zogenaamde 'Kok-vleugel' (113). Aanvankelijk was namelijk in de instructie zoals ze van de P.S. Noord was gekomen, van het aanbod van genade nog geen sprake. Maar deze gedachte snijdt al helemaal geen hout; op de Particuliere Synode van het Noorden, die de zaak van de verbonden naar de Generale Synode had gestuurd, was ds. R. Kok namelijk scriba van het moderamen. Hij had daar álle gelegenheid zijn mening te geven.

Christus onteerd?

Veel ernstiger dan dit alles vind ik echter de *inhoudelijke* kritiek die Blaauwendraad op de zesde uitspraak van 1931 oefent. Hier stelt hij zelfs dat in deze uitspraak Christus onteerd wordt. Waarom? Omdat de Generale Synode daar stelde dat onze hoofdverantwoordelijkheid wortelt in de schepping. De schrijver van *De leer tegen het licht* ziet dat anders. Volgens hem is onze hoofdverantwoordelijkheid hierin gelegen dat Christus ons wordt gepredikt. Wie verloren gaat, gaat verloren omdat hij de aangeboden verlossing verwerpt. Nu, dat laatste zal niemand ontkennen. Maar onteert men Christus als men uitspreekt dat onze eerste verantwoordelijkheid wortelt in de schepping naar Gods beeld? Hier komt de schrijver tot uitspraken waarvan ik geschrokken ben. We lezen (1 16): 'God heeft ons goed geschapen. Hij zou ons, rebellen die we zijn, terecht kunnen houden aan wat we eens gekund hebben. Maar God doet dat niet. Hij biedt aan om ons daar niet meer op af te rekenen. Hij kan ons dat aanbieden omdat Christus plaatsbekledend heeft willen doen wat van ons wordt geëist (...) Naar mijn overtuiging vervalt voor de Christusgelovige de verantwoordelijkheid krachtens schepping'. Dit vind ik geen gereformeerde theologie meer. De schrijver zal het zo niet bedoelen, maar het riekt mij teveel naar de opvatting dat God de eis van het werkverbond onder de nieuwe bedeling heeft laten vallen en in plaats daarvan van ons nu eist bekering en geloof in Jezus Christus. God gaat *nooit* van Zijn eis tot volmaakte gehoorzaamheid af! Zo wordt het ook door Gods kinderen bevindelijk doorleefd. God is een volmaakt God en eist volmaakte gehoorzaamheid. Dat Zijn volk die gehoorzaamheid en gerechtigheid leert vinden in de bórggerechtigheid van een Ander is volkomen waar. Maar dat mag ons nooit brengen tot de gedachte dat God op enigerlei wijze van de gevallen mens Zijn beeld niet meer zou terugeisen.

Verder wil ik niet teveel meer over de inhoud van hoofdstuk zeven zeggen. Ik wil hier liever maar niet meer ingaan op heel de zaak rond de schorsing van ds. R. Kok in 1950. Daar is onlangs genoeg commotie over geweest. Ons standpunt hierover kan bekend zijn. Alleen nog dit: opnieuw brengt de schrijver van het boek dat wij bespreken op kritische wijze de opvatting van onze gemeenten onder de aandacht dat er een onderscheid is tussen de beloften van het verbond en het aanbod van genade (128). Ik hoop dat de lezer niet van mij verwacht -

na vijf artikelen in *De Saambinder* hierover eerder dit jaar - dat ik dit punt nog weer eens ga onderbouwen. Blaauwendraad kan er zich in elk geval niet in vinden. Hij gaat in dit verband nog in op de schriftplaatsen die door ds. G.H. Kersten worden genoemd om te staven dat de verbondsbeloften de uitverkorenen toekomen. Volgens Blaauwendraad lijken deze schriftplaatsen op het eerste gezicht overtuigend, 'maar als je ze natrekt, schrompelt de bewijskracht ineen' (123). Dat is boud gesproken. De auteur van *De leer tegen het licht* maakt zich wel héél gemakkelijk af van met name 2 Korinthe 1:20! Tenslotte lezen we: 'Ik kom tot de verdrietige conclusie dat de leer van de Gereformeerde Gemeenten op dit punt onschriftuurlijk is' (128). Nu, dat vind ik ook een verdrietige conclusie. Maar om een andere reden dan de schrijver.

Capelle aan den IJssel, ds. A. Moerkerken

DE LEER TEGEN HET LICHT (7)
"*de Saambinder*" - Donderdag 16 november 2000

Kern en bast
We zijn toegekomen aan ons laatste artikel ter bespreking van het boek *De leer tegen het licht* van dr. ir. J. Blaauwendraad. Het achtste hoofdstuk is getiteld 'Kern en bast'. Daarin worden heel wat dingen overhoop gehaald. Blaauwendraad zelf zegt dat hij het erin heeft gezet omdat hij tot dusver weinig over de heiligmaking en veel over de rechtvaardigmaking heeft gezegd. Maar dat het in dit hoofdstuk over de heiligmaking gaat is mij niet overtuigend duidelijk geworden. Het lijkt mij meer een bezinning van de kant van de schrijver over de vraag of al het besprokene nog wel relevant is voor onze jeugd. Zijn wedergeboorte, geloof, het aanbod van genade en de leer van de verbonden wel de dingen waarmee zij bezig zijn? De auteur wil nu in dit hoofdstuk de lezers van zijn boekje opwekken de jonge mensen voor te houden waarop het aankomt: op een levend geloof in Christus. Dan komt al het andere – ook de juiste levensstijl – vanzelf. We moeten onze jongeren 'opvoeden tot geloof'(142). Ik blijf grote moeite houden met deze uitdrukking, maar laat dat nu verder maar rusten. Waar het mij nu om gaat, is het feit dat de schrijver meent dat er in 'onze kring' zo heel veel is dat onnodige ballast betekent voor onze jongeren.

Bijbelvertaling en ambtsgewaad
Zo bijvoorbeeld de Statenvertaling. Hij veroorlooft zich de uitspraak dat het vasthouden aan de Statenvertaling *bast* is en geen *kern* (134). Al heeft hij er begrip voor dat ouderen 'heel wat moeten wegslikken' voor ze aanvaarden dat het voor het geloofsleven niet van belang is welke bijbelvertaling wordt gebruikt, als deze maar betrouwbaar is, tóch moeten we volgens de schrijver deze dingen kunnen relativeren. 'Mensen die het weten kunnen' hebben hem verzekerd dat de taal van het Nieuwe Testament de taal was van het volk op straat (135). Aan dat criterium zou Luther zich hebben gehouden! Het spijt me, maar ook hier ben ik van mening dat de schrijver mank gaat aan een gebrek aan evenwichtigheid. Het Nieuwe Testament is geschreven in het koinè-Grieks, de toenmalige wereldtaal, het dialect dat gesproken werd in de gehelleniseerde wereld van die dagen. Maar de suggestie dat dit Grieks de taal was van de 'man op straat' en dat de vertaling van nú dus ook moet zijn in de taal van de 'man op straat' is veel te kort door de bocht. Dat de *betrouwbaarheid* het belangrijkste beoordelingsprincipe voor een bijbelvertaling moet zijn, ben ik met de schrijver eens. Maar daar beantwoordt onze Statenvertaling aan als weinig andere! Wat de *verstaanbaarheid* van een vertaling, met name voor de jonge mensen aangaat: daar zou nog heel wat meer over te zeggen zijn. Hoe kómt het dat velen van onze jongeren de taal van de Statenvertaling zo slecht meer verstaan? Staat dat los van de godsdienstige sfeer in vele gezinnen, waar nooit over God en Zijn dienst wordt gesproken? Moeten we dan de vertaling van de Schrift de schuld daarvan geven en in een ándere vertaling de remedie ervoor zoeken? Daar verzet ik me tegen. Wanneer de schrijver zich blijkbaar nogal boos heeft gemaakt over het argument dat jongeren wél iets snel op kunnen pakken als ze dat maar echt willen (zie de computerwereld) en dat het dus óók vast zit o een gebrek aan interesse – hij noemt dit een drogreden die in het oog springt 'en de tranen erbij' – dan vraag ik me toch af of zijn toorn billijk is ontstoken. Het lijkt mij een heel eenvoudige waarheid, die niet alleen voor jongeren geldt, dat waar liefde en belangstelling aanwezig is, ook wel moeite wordt gedaan om te begrijpen. En wat Luther betreft: deze heeft in zijn *Sendbrief vom Dolmetschen* (1530) ook nog wel wat andere dingen gezegd dan de passages over de man op straat.

Ook de kleding van onze dominees op de kansel komt nog ter sprake. Blaauwendraad meent dat de zestigers en zeventigers onder hen wat meer eigentijdse gelegenheidskleding dragen, maar de jongere predikanten en ook de studenten weer 'bijna allemaal lopen in het oude pak uit de Franse tijd en er uitzien als mannen van tachtig' (136). Dit zou sommige jongeren maar hinderen. Moet ik dit serieus nemen? Het lijkt mij dat er onder onze predikanten wat dat betreft maar een beetje keuzevrijheid moet zijn tussen de streepjesbroek of de effen zwarte broek, tussen de geklede preekjas en het jacquet, tussen de das en het strikje. Op de theologische school geven we daar de studenten geen dwingende voorschriften voor. Wat de één staat, staat de ander soms minder. Gelukkig behoeven we geen toga's te dragen…. en ik kan me bijna niet voorstellen dat dit nu voor onze jeugd de dingen zijn die verkondiging van Gods Woord in de weg staan.

ICT en regelgeving

Van meer belang zijn de bladzijden die de schrijver wijdt aan de informatietechnologie (139-142). Samenvattend: hij meent dat het allemaal niet tegen te houden is. De hele discussie over de TV is achterhaald door de ontwikkelingen op het gebied van de ICT. Het wordt eentonig, maar ook hier kan ik – helaas – de schrijver niet volgen. Het is natuurlijk erg gemakkelijk wat meewarig te doen over de hele discussie over de TV in de gezinnen met het argument dat de opmars van het internet dit alles achterhaald heeft. Zelf ben ik van mening dat het héél goed is geweest dat we in ons kerkelijk leven *nee* hebben gezegd tegen het bezit van TV 'tot vermaak', om die uitdrukking nog eens te gebruiken. En het zou me heel wat waard zijn als de toonzetting in de hele discussie vandaag de dag onder ons wat meer de *grote zorg* voor de bescherming van de gezinnen zou vertonen en wat minder de pragmatische geest van 'je houdt het toch niet tegen'. Wat tenslotte Blaauwendraads opvatting betreft dat we in het reformatorisch onderwijs geen behoefte hebben aan meer régelgeving, maar aan vérgeving en aan zingeving (142): laten we hier toch geen dilemma van maken! Een kind heeft vergeving nodig, dát is waar. Dat is het voornaamste wat hij behoeft. Maar hij heef óók een heel duidelijke regelgeving nodig, concreet en helder. Het is een hele strijd om wat dat betreft het schip van het reformatorisch onderwijs op koers te houden. Blaauwendraad is hier bang voor wetticisme – nu, laat hij maar eens gaan spreken met docenten op onze scholen voor voortgezet onderwijs. Ik vind dat schoolbesturen en docenten onze steun verdienen tegen een steeds sterker wordende stroom van ouders en jongeren die vinden 'dat het 'm toch in al dat uiterlijke niet zit'.

Het kon bekend zijn

Een vraag die voortdurend bij het lezen van dit én van het vorige boekje bij mij boven kwam, was deze: de schrijver van deze boeken is vrijwillig toegetreden tot onze Gereformeerde Gemeenten, vele jaren na de uitspraken van 1931. Hij *wist* toch – om een vraag uit het RD van 14 september letterlijk te citeren – dat deze leeruitspraken er lagen toen hij lid werd? Blaauwendraads verweer dat het nog maar de vraag is of je dat wel weet als je belijdenis doet, acht ik een zwaktebod. In de eerste plaats vormt de leer van de *twee* verbonden met betrekking tot de eeuwige staat van de mens een wezenlijk onderdeel van de belijdeniscatechisatie in onze gemeenten. In de tweede plaats zou het nog denkbaar zijn dat een wat minder geïnteresseerde twintigjarige niet veel weet heeft van deze dingen, maar dat kan niet gelden van iemand die zich op wat latere leeftijd aansluit bij ons kerkverband. Zo iemand weet óók dat een prediking zoals hij die blijkens zijn beide publicaties begeert vanaf talrijke kansels in ons land kan worden beluisterd, juist ook in die kerkverbanden waarbinnen zijn boekjes met zoveel instemming zijn begroet. Maar ik kan het niet billijken als hij binnen onze gemeenten zo'n prediking en verbondsbeschouwing ingang wil doen vinden.

De kerkelijke weg

Een zaak die ik hieraan onmiddellijk wil verbinden en waarmee ik de bespreking van *De leer tegen het licht* wil afronden, is deze: elke ambtsdrager heeft bij de aanvaarding van zijn ambt zijn

handtekening geplaatst onder het ondertekeningformulier. Met die handtekening heeft hij niet alleen zijn hartelijke instemming betuigd met de drie Formulieren van Enigheid, maar hij heeft ook beloofd – ik citeer – 'de dwalingen die daartegen strijden, *en in het bijzonder die, welke door de Generale Synode als zodanig gehouden worden, te verwerpen, tegenstaan, weerleggen en helpen weren'*. De lezer begrijpt waarom ik nu een paar woorden cursiveerde. Maar het door elke ambtsdrager ondertekende formulier gaat nog verder: 'Indien het zou geschieden dat wij, na de ondertekening van dit formulier bezwaren tegen de hierboven omschreven leer of tegen enig onderdeel daarvan zouden krijgen, beloven wij dat wij noch openlijk, noch heimelijk deze zullen voorstellen, prediken of op enige andere wijze openbaren en nog minder deze zullen bevorderen. Vervolgens verklaren wij, dat indien wij tot de mening zouden komen dat de voorschreven leer niet meer in de Gereformeerde Gemeenten, hetzij plaatselijk hetzij algemeen zou worden gehandhaafd en geleerd, wij alle bezwaren dienaangaande te allen tijde eerst zullen voorleggen aan de hieronder te noemen meerdere vergadering en middelerwijl op generlei andere wijze daaraan zullen uiting geven, tot een meerdere vergadering heeft beslist…'

Het is mij in het licht van het bovenstaande een raadsel waarom Blaauwendraad meent te moeten en te mogen opmerken: 'Het klimaat in en de procedure van kerkelijke vergaderingen is per definitie ongeschikt voor het op correcte wijze behandelen van bezwaren over de prediking. Het vermogen om zindelijk en eerlijk met elkaar te spreken, ontbreekt (nog steeds). De hooggeroemde kerkelijke weg loopt per definitie dood. Ik zeg het met spijt. Want ik zou graag inderdaad kerkordelijk handelen. Maar er zijn grenzen…'(14). Ik moet zeggen dat ik dit soort uitlatingen noch zindelijk, nog eerlijk vind, om de schrijver te citeren. *Juist* onze jonge mensen, wier zaak de auteur zich zegt aan te trekken, krijgen door zo'n spreken een uiterst negatief beeld van het kerkelijk leven. Er zijn in de laatste decennia op de vergaderingen van onze Generale Synode enkele malen leerkwesties behandeld. Zij gingen soms ook over de punten die Blaauwendraad in zijn publicaties aan de orde heeft gesteld. Persoonlijk durf ik de stelling te verdedigen dat deze zaken naar eer en geweten zijn behandeld door onze bredere kerkelijke vergaderingen, dat uitvoerig is gehoord naar bezwaarde leden en dat hun gevoelen eerlijk is weergegeven. Dat zij niet in het gelijk zijn gesteld, is een andere zaak. Maar dat geeft niemand het recht te zeggen dat de hooggeroemde kerkelijke weg per definitie dood loopt. Zo'n uitspraak is ver onder de maat.

Tenslotte

Het is mij geen zaak van vreugde geweest dit boek te bespreken. Dat heeft de lezer die de moeite heeft willen nemen het geschrevene te volgen al lang gemerkt. Ds. Tj. de Jong uit Staphorst schreef in zijn beoordeling erover in het RD dat het boek hem verdrietig had gemaakt. Zo voel ik het ook. Misschien ben ik in mijn bespreking hier en daar scherp geweest. Het besproken boek is dat op veel plaatsen trouwens ook. De lezer moet niet menen dat ik met mijn scherpte de schrijver van het boek heb willen krenken. Dat is om meer dan één reden niet mijn bedoeling geweest. Maar het ging mij om de gemeenten die me van harte lief zijn. In De leer tegen het licht wordt geponeerd dat die gemeenten op verschillende zeer wezenlijke punten het spoor bijster zijn. Er wordt gevraagd een principieel andere koers in te slaan in prediking en zielszorg. Ik kán het niet anders zien dan dat deze aanbevolen koers funest zou zijn voor de identiteit van onze gemeenten en – erger nog – niet zonder gevaar voor degenen die de prediking horen.

Capelle aan den IJssel, ds. A. Moerkerken